

Utdrag ur

LÄRBRO KYRKA GOTLAND VÅRD- OCH UNDERHÅLLSPLAN 2010

Ansvariga för vård- och underhållsplanen

Inför upprättandet av denna vård- och underhållsplan för Lärbro kyrka har kyrkan och kyrkogården besiktigats av undertecknad.

Ansvariga för vård- och underhållsplanens olika delar anges här nedan.

(Namn inom parentes anger dock att i planen endast använts där angivet besiktningssprotokoll eller åtgärdsprogram, upprättat av resp. namngiven konsult.)

Kyrkobyggnad	Arkitekt Jan Utas
Elinstallationer och åskskydd	(Elingenjör Peter Ström)
Kyrkogårdsmur	Arkitekt Jan Utas
Kyrkogård	Arkitekt Jan Utas
Växtlighet på kyrkogården	Ej utsedd
Kalkmålningar	Ej utsedd
Stenarbeten	Ej utsedd
Inventarier av trä	Antikvarie Rebecka Svensson
Inventarier av metall	Antikvarie Rebecka Svensson
Inventarier av sten	Antikvarie Rebecka Svensson
Textilier	(Textilkonsultfirma Lotine)
Kyrkklocka/-or	(Ing. Ingvar Rohr)
Övriga inventarier	Antikvarie Rebecka Svensson

Källförteckning

Otryckta källor

Handlingar i Gotlands fornsals arkiv, Visby

Handlingar i Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholm däribland 1830 års inventarium

Handlingar i Lärbro kyrkoarkiv, Visby Landsarkiv; volymerna LIa:1, LIa:5 och LIa:2 s. 91.

Inventering av inventarierna i Lärbro kyrka 2003-06, utförd av Birgitta Lerberg m.fl.

Inventering av Lärbro kyrkogård, utförd 1996 av antikvarie Roger Öhrman, Gotlands fornsal.

Program för utvändiga reparationsarbeten på Lärbro kyrka, upprättat 1993 av arkitekt Jan Utas, Visby.

Tryckta källor

Byggnadshyttan på Gotland 2005-2006, årsskrift, 2007.

Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989:II, Linköpings och Visby stift, 1990.

Lagerlöf, E., Svahnström, G., Gotlands kyrkor, 1991.

Rohr, I., Gotlands kyrkklockor och ringnings seder, 1985.

Strelow H. Nilsson, Cronica Guthilandorum, 1633.

Svahnström, G., Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.

Sveriges Kyrkor, Gotland band II, 1935.

Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.

Utas, J., Om gotländska valv: examensarbete i arkitekturens teori och historia Chalmers tekniska högskola, 1971.

Händelselista

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1100-tal	Kastal (SvK anger 1000-talet).	GK, SvK
s. 1100-tal	En romansk kyrka, varav endast rester återstår (sakristians tympanon samt N portalen) uppfördes på platsen (Strelow anger 1086, taxuslistan 1211; SvK anger "möjligen 1086" för koret "1100-talet för långhuset och "kanske 1211" för tornet).	SvK
1274	Gravsten i koret över Nicolaus Taksten.	GK
1200-tal	Svarvad stol i koret.	GK
s. 1200-tal	Nuvarande koret och långhuset byggdes (SvK anger o. 1260 för koret och sakristian, o. 1270 för långhusets Ö del och o. 1280 för långhusets V del).	GK, SvK
	Muralmålningar, medan valvmålningarna kan vara något äldre (GKS anger att valvmålningarna kanske är utförda något senare).	GK, SvK, GKS
t. 1300-tal	Gravtumba på kyrkogården över kyrkoherden Botvid.	GK
1342	Gravtumba på kyrkogården över kyrkoherden Nicolaus.	GK
1340-talet	Nuvarande tornet byggdes (SvK anger o. 1330 för tornets nedre del och o. 1350 för tornets övre del).	GK, SvK
o. 1400	Altarskåp (SvK anger 1370-1410).	GK, SvK
1522	Tornhuvens blåsten ned i storm och delar av tornet rasade.	Strelow, GK, SvK
1540	Jordskred skadar många gotländska kyrkor (Strelow s. 265; möjligen tillkom strävpelarna i Lärbro vid detta tillfälle. Enl. SvK uppfördes dessa "vid obekant tidpunkt" på 1500-1600-talet).	SvK, Strelow
1651	Göts ny kyrkklocka (ViLA volym LIa:1).	ViLA
1663	Göts ny kyrkklocka av Johan Meyer, Stockholm ("storklockan"; ViLA volym LIa:1).	GKR, ViLA
	Ny tornspira på kastalen, vilken sannolikt samtidigt inrättades som klocktorn (ViLA volym LIa:1).	ViLA
1679 19/12	Tornhuvens delar av tornet blåste ned vid en orkanartad storm (ViLA volym LIa:2 s. 91).	ViLA
1680	Ty tornhuv uppfördes.	ViLA
1600-talet	Biktstol i koret.	GK, SvK
s. 1600-tal	Dopfont.	GK, SvK
t. 1700-tal	Bänkinredning.	GK
1703	Tavla målad av Abraham Beck.	GKS

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1718	Predikstol, troligen av Christian Fedder.	GK, SvK
1723	Årtalet är skrivet med rödkrita på en av långhusets takstolar.	GF
1746	Altarskåpet renoverades.	GK, SvK
1751	Tornhuven reparerades.	ViLA
1767	Tornhuven reparerades.	ViLA
1785	Läktare.	SvK
1827	Orgeln förvärvades (tillverkades 1819, stod tidigare i Trefaldighetskyrkan i Karlskrona).	GK, BH, ISO
1834-35	Tornhuven reparerades.	ViLA
1848	Åsknedslag i tornhuven.	ViLA
1852	Reparation av långhustaket(?).	Inskr.
1859	Årtalet samt C. G. Smith är skrivet med rödkrita på en av långhusets N takstolar samt på bördningsbräda i koret.	GF
1860	Årtal med rödkrita på bördningen till långhustaket med namnet Carl Gustaf Smith, förman vid takomläggningen detta år.	Inskr.
1870	Tornhuven reparerades. Läktare (P. J. Appelberg, numera riven).	ViLA BH
1872	Invändig restaurering.	ATA
1873	Tornhuven reparerades (ViLA volym LIa:5)	ViLA
1882	Restaurering av kyrkan, varvid delar av muralmålningarna togs fram (enl. GKM togs de fram 1872 utan retuschering). Altarringen nygjordes.	SvK, GKM, BH SvK
1885	Kyrkogårdsmuren med stigluckorna revs.	SvK
1891	Tornhuven reparerades (foto ATA).	ATA
1905	Centraluppvärmning med pannrum i en del av sakristian.	SvK, BH
1907	Kamin i sakristian.	SvK
1925	Fasaderna putsades om. Tornets fialer kompletterades. Glugg i sakristians V vägg.	ATA
1932	Tornhuven reparerades.	Inskr.
1946	Putsgrepp och vitkalkning av kyrkan utvändigt. Nya faltak på kor och långhus. Kastalen putsades.	GF
1948	Åsknedslag i tornet samt uppsättning av åskledare.	GA
1953-55	Restaurering efter förslag av arkitekt Olle Karth, Visby: strävpelarna vid tornet (4 st.) revs och tornportalen öppnades, nytt portblad samt vindfång till den samma. Tornet	GK

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
	grundförstärktes. Avvattningsanordningar på kor, långhus och torn. Omputsning invändigt samt konservering av muralmålningarna (konservator B. Bengtsson). Nytt kalkstensgolv. Läktaren revs. Ny orgel samt ny inredning i sakristian. El-belysning och el-värme.	
	El-ringning installerades.	GKR
1965	Orgel byggdes av Lindegrens Orgelbyggeri AB, Göteborg.	ISO
1968	Församlingen erhöll Raä:s tillstånd att riva tornhuven och göra en provisorisk avtäckning av tornet (ej utfört).	GF
1970	Lampetter i långhuset.	ATA
1982	Tornhuven revs och en ny uppfördes.	GF
1989	Det S tornfönstret renoverades.	GF
1996-97	Utvändig restaurering efter förslag av arkitekt Jan Utas, Visby, entreprenör Byggnadshyttan: Tornhuvens panel justerades och tjärades, fångblecket målades. Galleritakens skadade falar byttes, ny avvattning genom vattenutkastarna som plåtskoddes, rämnorna mot dessa byggdes om. Flera takluckor ordandes. En takstol på långhuset reparerades, taket försågs med vindskivor och skorstenen togs ned. Sammanfogningar på korets takstolar förbands med beslag av smidesjärn. Faltäckningen (S takfallen) på kor och långhustaken byttes i sin helhet samt sakristians båda takfall. Sakristians gaveltakstolar byttes. Tätningar mot omgivande murverk byttes (blyplåt). Hängrännor och stuprör byttes. Fasaderna putslagades med kalkbruk, ytan brädrevs och avfärgades. Vattenkastarna och masverk konserverades, övriga stenytor rengjordes med högtryckstvätt. En av galleritakens fial säkrades med bandjärn. Naturstensytorna foglagades. Hörnlisenerna under tornhuven kläddes med pälsdjursnät. Fönstren sågs över, blyplåtsinklädningar justerades, hissport i V fasaden försågs med droppbleck av blyplåt, träluckan tjärades. Omfattningen på tornets V fönster ändrades. Glugg i långhusets Ö gavel försågs med pälsdjursnät. Portalernas dörrblad samt vindfång tätades, slagregnsavlopp anordnades innanför de S portalerna. Trampstenar lagades och KC-puts på vimperg ersattes med K-puts. Kor- och långhusvindar försågs med inspektionsbryggor. Belysningen på vindar, gallerier och tornhuv kompletterades. Kastalens fasader putslagades och avfärgades. Hängrännor monterades.	GF
1997	Två gravtumbor konserverades av Stenkultur i Stockholm AB.	GF

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1997-98	Kyrkans portaler konserverades efter Marianne Gustafsson-Belzacqs förslag.	GF
1998	Nio gravhällar konserverades av Stenkultur i Stockholm AB och uppställdes under tak	GF
2003	Restaurerades ljuskronorna.	GF
2007	Torntrappan förstärktes.	GF

Förkortningar:

ATA	Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholm (20/10 2008).
BH	Byggnadshyttan på Gotland 2005-2006, årsskrift, 2007.
GA	Gotlands Allehanda
GF	Gotlands fornsals arkiv
GK	Lagerlöf, E., och Svahnström, G., Gotlands kyrkor. En vägledning, 1991.
GKM	Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.
GKR	Rohr, I., Gotlands Kyrkklockor och Ringningsseder, 1985.
GKS	Svahnström, G., och Svahns6ttröm, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.
ISO	Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989: II, Linköping och Visby stift, 1990.
Inskr.	inskrift i kyrkan
kh	kyrkoherde
Muntl.	Muntlig uppgift från församlingen.
o.	omkring
s.	sent
SHM	Statens Historiska Museum
Strelow	Strelow H. Nilssøn, Cronica Guthilandorum, 1633.
SvK	Sveriges Kyrkor, Gotland bd II, 1935.
t.	tidigt
ViLA	Handlingar i Lärbro kyrkoarkiv, Visby Landsarkiv; volymerna LIa:1, LIa:5 och LIa:2 s. 91.